

บทที่ 9

การแบ่งนิกายย่อยของศาสนา	217
- ลักษณะและวัตถุประสงค์	217
- ลักษณะจากทรรศนะต่าง ๆ	217
- ผังแสดงความสัมพันธ์กัน	221
สถาบันสังคม - ความนำและความหมาย	225
- ลักษณะของสถาบัน	226
การศึกษาเรื่องสถาบัน, หน้าที่สถาบัน	228
สาเหตุก่อสถาบัน	229
วัฒนธรรมในรูปของปทัสถาน	233
ประเภทของสถาบัน	235
ตารางแสดงหน้าที่และโครงสร้างสถาบันต่าง ๆ	237

บทที่ 9

การแยกนิกายย่อยของศาสนา

(DENOMINATION)

สาระสังเขป

ศาสนาในยุคแรก ๆ เป็นศาสนาที่บริสุทธิ์ ในระยะต่อ ๆ มาเมื่อมีการนำเอาศาสนาไปเผยแพร่ ประกอบกับระยะเวลาที่ยาวนาน ทำให้คำสอนทางศาสนาวิปลาศ ผิดแผกแตกต่างออกไป จนทำให้เกิดนิกายย่อย ๆ ขึ้นมา

สถาบันทางสังคม เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นมาจากการยอมรับอันเกิดจากตัวแปร นั้น ๆ

วัตถุประสงค์

1. สามารถบอกถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดนิกายต่าง ๆ
2. สามารถให้ชื่อสถาบันสังคม อันเกิดจากอิทธิพลของศาสนา ๆ
3. สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของนิกายต่าง ๆ กับสถาบันสังคม ๆ

บทที่ 9

การแยกนิกายย่อยของศาสนา (DENOMINATION)

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม นอกจากจะทำให้เกิดระบบการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ แล้ว ยังก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางศาสนาอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบความเชื่อทางศาสนา ฉะนั้น จึงถือเป็นอิทธิพลประการหนึ่งอันเกิดจากผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาคริสเตียนขึ้น โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปโดยความเป็นเอกภาพแห่งนิกายของศาสนา ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ ก่อให้เกิดมีการแยกประเภทระบบความเชื่อถือศาสนาขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแยกนิกายทางศาสนาคริสเตียน อันทำให้เกิดระบบความเชื่อทางศาสนาประเภท Denomination (การแยกนิกายย่อยของศาสนาคริสเตียน) ขึ้น ซึ่งมีหลักการต่าง ๆ พอประมวลได้ดังนี้ :-

1. ลักษณะทั่วไปและวัตถุประสงค์ของระบบความเชื่อประเภท Denomination ถือว่าเป็นลัทธินิกายที่จัดตั้งขึ้นโดยแยกมาจากระบบ The Church ของคริสเตียนฝ่าย Protestant (ดูรายละเอียดในข้อ 4 ประกอบ) การแยกออกมาอีกประเภทนิกายหนึ่งนั้น ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อจะดึงเอากิจการของศาสนาให้แยกออกเด็ดขาดจากกิจการของบ้านเมือง โดยให้ศาสนาดำเนินการเป็นอิสระ ตั้งอยู่ในความเป็นกลางอย่างแท้จริง ใคร ๆ ก็สามารถปฏิบัติตามหลักของศาสนาได้ ไม่ผูกขาดเป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อ :-

1.1 ให้ศาสนามีฐานะเป็นศาสนาของสังคมอย่างแท้จริง

1.2 ไม่ให้อำนาจของบ้านเมืองเข้ามาค้ำจุนอุปถัมภ์ศาสนาในด้านต่าง ๆ อันทำให้การดำเนินการทางศาสนาขาดอิสระและถูกครอบงำจากการเมืองโดยปริยาย

1.3 ให้ศาสนาตั้งอยู่ในความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ดำรงตนอยู่อย่างมั่นคง

1.4 ให้ศาสนาระบบนี้สามารถแข่งกับศาสนาอื่น ๆ ได้

จะอย่างไรก็ดี ศาสนาระบบนี้ ปัจจุบันเป็นที่นิยมกันมากในสหรัฐอเมริกา¹

2. นอกจากลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ใครจะขอประมวลลักษณะของ Denomination ตามความเห็นของนักวิชาการเท่าที่มีปรากฏในตำราต่าง ๆ พอรวบรวมมาได้ดังนี้ :-

¹ดูใน H. Richard Niebuhr : *The Social Sources of Denominationalism*, (Fifth printing, New York,

2.1 ตามทฤษฎีของ Joachim Wach

2.1.1 ถือว่าเป็นขนบธรรมเนียมหรือการยินยอมประพฤติปฏิบัติกัน โดยกำหนดเป็นกติกาขึ้น (Conventional) และเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพเชื่อถือ (Respectable) อีกด้วย

2.1.2 ดำเนินบทบาทให้เป็นไปตามวิถีทางแห่งการประนีประนอมยอมความกัน

2.1.3 ตามทฤษฎีนี้บางส่วนก็เนื่องด้วยความเป็นไปที่แท้จริงในสังคม โดยการจัดแบ่งแยกเป็นภาคเป็นฝ่ายตามความเชื่อถือทางศาสนาเอง (religious division) อีกสังคมหนึ่ง

2.1.4 อยู่ในฝ่ายที่ตรงกันข้ามกับเอกสัมพันธภาพของยุคกลาง ๆ (the relative unity of the Middle Ages)²

2.2 Johnson ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของ Denomination ว่าเป็นสิ่งซึ่งตามปกติจะมีผลก็ต่อเมื่อนิกายทางศาสนายังเป็นที่ยอมรับ เคารพ เชื่อถือในสายตาของสังคมของชนชั้นกลาง ก็ยังช่วยผ่อนคลายความกระด้างกระเดื่องทางศีลธรรม (Moral rigor) ความเคร่งครัดทางศาสนา (religious fervor) ของศาสนิกในนิกายศาสนานั้นเอง เมื่อลักษณะของ Denomination เป็นดังนี้ จึงทำให้สมาชิกของนิกายนั้น ๆ มักจะได้รับการฝึกอบรมเน้นหนักไปทางโลกียวิสัย (Secularized)³ มาก เมื่อเป็นเช่นนี้ ระบบ Denomination จึงเป็นระบบที่เน้นเฉพาะตรงค่าของการประพฤติปฏิบัติ ตามความเชื่อถือทางศาสนา เพื่อให้เกิดความพอเหมาะพอควรแก่วิสัยของมนุษย์ในสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมแต่ละสังคมเท่านั้น โดยมุ่งนำเอาเฉพาะหลักศาสนาที่จะมีผลก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริงมาเป็นแนวยึดถือปฏิบัติ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับเป็นประการสำคัญ

ดังนั้น แม้จะมีบางคนนับถือศาสนาโดยเคร่งครัดมากก็จริง แต่ก็ถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะของคนส่วนมากที่ประพฤติปฏิบัติกันในสังคมแต่ละสังคมเท่านั้น เช่นการไปวัดเป็นประจำก็จัดเป็นกิจวัตรประการหนึ่งเหมือนกัน ที่แสดงให้เห็นว่า การกระทำเช่นนั้นถือว่าเป็นสมาชิกที่มีความซื่อตรงจงรักภักดีของชุมชนนั้น เกิดความรู้สึกว่าเป็นสถานภาพทางศาสนา

²John Minton Yinger: *Religion, Society and the Individual*, (New York, Macmillan Co. : 1957) p.149-150

³Henry M. Johnson : *Sociology - A Systematic Introduction*, (Fourth imp.), (London, Routledge & Kegan Paul Ltd., 1964), p.544

และเป็นเกียรติแก่ตนเอง แม้ว่าการนั้นจะเป็นการกำหนดขึ้นเพื่อตัวเอง เพื่อบุตรภรรยาของตนก็ตามแต่ศาสนาก็คงยังเป็นเพียงเรื่องอำนาจผลประโยชน์ (interests) ประการหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วก็ดูเกือบจะเป็นสิ่งหนึ่งของการสร้างสรรค์ หรือสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ทางสังคมเท่านั้น ข้อนี้ยังไม่ถือว่าเป็นการผูกพันตัวเองให้เป็นสมาชิกศาสนาด้วยความรักและดำรงชีวิตในการบริการด้านศาสนา ที่มีหน้าที่สอนศาสนา (Clergy man) จึงเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ทางศาสนา (Ministers) และที่ปรึกษา (Counsellor) เกี่ยวกับกิจการศาสนาเท่านั้น แม้บางครั้ง จะได้รับการฝึกทางด้านจิตวิทยาให้เท่าเทียมเทววิทยาก็ตาม แต่พวกนี้ก็ไม่ได้คิดที่จะมีอำนาจเหนือสถานะเหนือธรรมชาติ (Supernatural power) ที่พิเศษอะไรเลย ปัจจุบันนี้ศาสนาคริสเตียนนิกาย Pres byterian นิกายศาสนาของพวกสัปปุรุษลัทธิที่มาชุมนุมกันทางศาสนา (Congregationalists) นิกาย (Methodist) และระบบศาสนาของพวกนับถือพระเจ้าพระองค์เดียว (Unitarian Churches) ซึ่งต่างจะมีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่ม Baptist ต่างก็เป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่าเป็น Denomination⁴ ทั้งสิ้น

3. ระบบความเชื่อทางศาสนาประเภทนี้บางครั้งก็เรียกว่า The Class Church เพราะถือว่าเป็นระบบความเชื่อทางศาสนาที่มีชั้นเฉพาะกลุ่มเฉพาะพวกพ้อง ซึ่งไม่ทั่วไปแก่ชนกลุ่มอื่น ๆ อันแยกมาจากนิกายดั้งเดิม โดยถือว่ามีผลด้านความเป็นสากลน้อยกว่าระบบ Ecclesia ซึ่งว่าด้วยคณะสงฆ์ เพราะระบบนี้ไม่เพียงแต่จะลดแนวโน้มทางนิกาย (The Sect) ที่จะแยกออกไป หรือถอนตัวออกมาจากระเบียบของสังคมเท่านั้น แต่ยังถูกจำกัดขอบเขตตามชั้น (Class) เผ่าพันธุ์ (Racial) และบางครั้งก็ถูกจำกัดตามภูมิภาค (Regional Boundaries) อีกด้วย แต่ก็ยังมีความผูกพันอยู่กับโครงสร้างอำนาจฝ่ายโลกียวิสัย ที่มีความมั่นคงอันไม่ค่อยจะมีผลสมบูรณ์เพียงพอ ทั้งนี้ เนื่องจากความจริงที่ว่า การจัดนิกายต่าง ๆ ของศาสนาเหล่านี้ไม่อาจจะดำเนินการไปได้อย่างเต็มที่นัก⁵

เมื่อเป็นดังนี้ Denomination จึงเป็นระบบความเชื่อ ที่มีอยู่ในวงจำกัดเฉพาะกลุ่มเฉพาะพวก เฉพาะเผ่าพันธุ์เท่านั้น อันแสดงให้เห็นว่าระบบความเชื่อรูปนี้อยู่ในวงแคบ ไม่กว้างขวางทั่วไปเช่นเดียวกับระบบความเชื่อศาสนาในรูปอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ดี ระบบ Denomination นี้ แม้จะไม่กว้างขวางเช่นเดียวกับระบบอื่น ๆ ก็ตาม แต่ความเชื่อก็จะเน้นหนัก

⁴Johnson, *Ibid.*, p.433-545

⁵Yinger, *Ibid.*, p.149-150

ในด้านค่านิยมทางศาสนาและทัศนคติทางศีลธรรมเป็นสำคัญว่าคุณสมบัติประการอื่น ๆ ของศาสนา เป็นระบบที่มักเกิดขึ้นได้เสมอ ในทำนองเดียวกัน อาจจะสลายตัวไปเมื่อใดก็ได้ ในเมื่อไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อถือของสังคม ฉะนั้น Denomination จึงเป็นตัวละครสำคัญ ประการหนึ่ง ซึ่งก่อกำเนิดขึ้นมาจากนิกายทางศาสนา ซึ่งทรงไว้ซึ่งค่านิยมทางศาสนา และทัศนคติทางศีลธรรมอยู่ตลอดเวลา เมื่อพิจารณาตามแนวนี้ เราอาจจะกล่าวได้ว่า Denomination นั้น จึงเป็นเพียงนิกายทางศาสนานิกายหนึ่งเท่านั้น ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นมาตามความต้องการอันเกิดจากความต่อเนื่องขององค์การ⁶

4. ระบบ Denomination นั้น Becker⁷ ได้ให้ทรรศนะว่าเป็นนิกายศาสนาในระดับสูง ซึ่งถูกสร้างให้มีความกลมกลืนกันขึ้นมาตามความต้องการของสังคมย่อย เช่นการมีความเข้มงวดกวดขันในการรับสมาชิกใหม่เป็นต้น อันเป็นการเปลี่ยนแนวการนับถือศาสนา ให้เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับความเชื่อถือที่มีอยู่เดิมเพื่อที่จะให้ศาสนาระบบนี้ เป็นศาสนาของสังคมอย่างแท้จริง

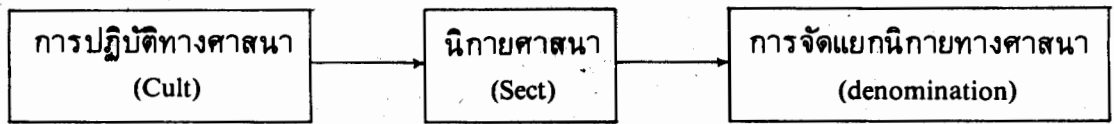
นอกจากนั้น ศาสนาระบบนี้ยังเป็นที่ยอมรับของพิธีกรรม ความเชื่ออันเป็นส่วนปลีกย่อยตามขนาดต่าง ๆ อีกด้วย โดยมารวมอยู่ในระบบศาสนากลาง หรือระบบศาสนาสากล ที่เรียกว่า The Church อันเป็นระบบสากล แล้วกระจายระบบความเชื่ออันออกไปตามความต้องการของกลุ่ม จนทำให้เกิดระบบเฉพาะกลุ่มขึ้นที่เรียกว่า The Class Church

จะอย่างไรก็ตาม ศาสนาระบบนี้บรรดานักวิชาการต่าง ๆ ต่างถือว่าเป็นระบบย่อยอีกระบบหนึ่ง อันแยกมาจากระบบศาสนาสากล ซึ่งมีฐานะเป็นเพียงองค์ประกอบของระบบ The Church เท่านั้น ซึ่ง Becker ได้ปรับปรุงแก้ไขให้เข้าใจง่ายเข้า เพื่อประโยชน์ในการรับรู้ เข้าใจ โดยจัดแยกออกเป็นกลุ่มตามระบบความเชื่อถืออันมีลำดับดังนี้ :-

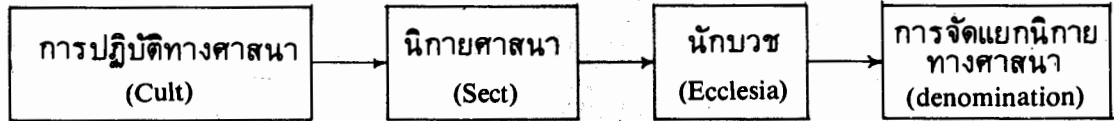
---

⁶Alan Wells., *Social Institutions*, (London, Heinmann, 1970), p.274

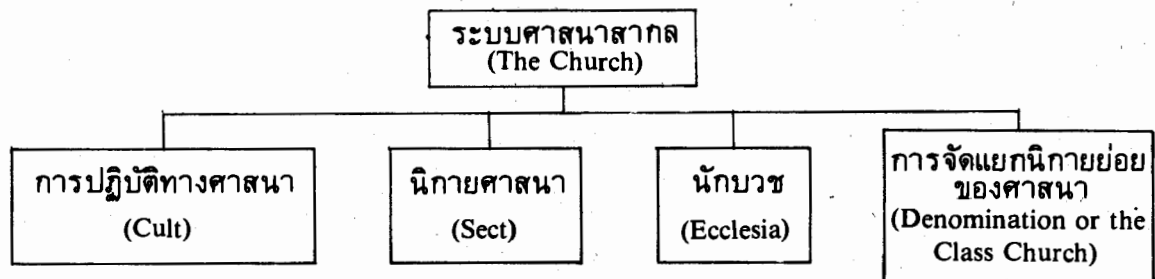
⁷ดูรายละเอียดใน Paul Honigshem : *Sociology of Religion*, Complementary Analysis of Religious institutions, in *Modren Sociological Theory in continuity and Change*, ed. by Howard Becker and Alvin Boskoff, (Holt, Reinehart and Winston, 1957), p.470-471

หรือ

พิจารณาตามแนวนี้ จะเห็นว่าการจัดประเภทกลุ่มศาสนานั้น Becker ถือว่าระบบ denomination เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประเภทกลุ่มศาสนา ซึ่งได้แยกประเภทกลุ่มศาสนา ออกเป็น 4 ฝ่ายด้วยกันคือ คณะสงฆ์ (Ecclesia) นิกายศาสนา (sect) การจัดแยกนิกายย่อย ของศาสนา หรือการแตกแขนงของศาสนา (Denomination) และ การปฏิบัติทางศาสนา (Cult)⁸ เมื่อเป็นดังนี้ การจัดแยกนิกายทางศาสนา (Denomination) จึงถือว่าเป็นเพียงสาขา หนึ่งของการนับถือศาสนาเท่านั้น ซึ่งเมื่อแยกจะได้แผนผังดังนี้ :-

5. ในการจัดรูปองค์กรศาสนานั้น ขึ้นอยู่กับหลักปรัชญา และความเชื่อของศาสนิก ในศาสนานั้น ๆ เป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะยกย่องเชิดชูศาสนาที่ตนยึดถือให้ดำรง อยู่ได้อย่างมั่นคง และเพื่อให้วัตถุประสงค์ของการจัดองค์กรนี้สามารถสนองตอบต่อมวล สมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การจัดรูปองค์กรจึงขึ้นอยู่กับขอบเขตและปริมาณ ของสมาชิกโดยตรง

⁸ Alan Wells. *Ibid.*, p.273

ในการจัดรูปแบบขององค์การศาสนา⁹ นี้ มีลักษณะการจัด 2 แบบด้วยกันคือ :-

5.1 จัดโดยคำนึงถึงสถานะของกลุ่มชน และตำแหน่งของบุคคลในสังคม (Group of status-Position) การจัดแบบนี้เป็นการจัดเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นไปของสังคม โดย :

5.1.1 ความเชื่อของกลุ่มชนนั้น ๆ ต่อภาวะของบุคคล

5.1.2 การจัดภาวะของผู้ดำเนินบทบาทของกลุ่ม

5.1.3 กำหนดบทบาทของศาสนิก

5.2 การจัดโดยแยกลักษณะของสมณเพศและบุคคลธรรมดา (Priesthood Clergy and Laity)

5.2.1 จัดโดยความแตกต่างกันของภาวะโดยแยกพระกับบุคคลธรรมดา

5.2.2 ภาวะของผู้ดำเนินบทบาทของกลุ่ม โดยกำหนดตามหน้าที่ที่สมาชิกกลุ่มดำรงอยู่ตามสถานภาพนั้น

5.2.3 แยกหน้าที่ระหว่างสมณเพศกับบุคคลธรรมดา ที่จะพึงปฏิบัติต่อศาสนา

6. แม้จะมีความขัดแย้งกันในด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวศาสนาต่าง ๆ ก็จริง แต่ก็ยังไม่ถือว่าขาดความร่วมมือกันขึ้น นั่นก็คือการดำเนินการสนับสนุนเป็นชั้น ๆ โดยในปี 1928 พวกโบสถ์ฝ่ายนิกายโปรเตสแตนต์ ได้มีการประชุมและออกเสียงลงคะแนนกันขึ้น ซึ่งปรากฏว่า มีคะแนนเสียงมากกว่า 40% ที่จะให้รวมบรรดานิกาย Protestant ทั้งหมดในสหรัฐไว้ในระบบ Church เดียวกัน เมื่อเป็นดังนี้ การจัดนิกายย่อย (Denomination) จึงได้มารวมกันโดยอาศัยเหตุผลหลายประการด้วยกัน และใช้เวลาในการนี้มากน้อยตามควรแก่กรณี ดังตัวอย่างที่สภาของโบสถ์ต่าง ๆ แห่งชาติของคริสต์ศาสนา ซึ่งตั้งขึ้นในปี 1950 อันประกอบด้วยนิกาย Protestant 29 นิกาย และนิกาย Orthodox แท้ ๆ อีกหลายสิบนิกาย องค์การนี้จึงมีสมาชิกประจำโบสถ์ Protestant ทั้งหมดสามในห้าของสมาชิกทั้งหมด โดยแบ่งออกเป็น 4 แผนกด้วยกัน คือ :-

6.1 แผนกการศึกษาทางคริสเตียน (Christian Education)

6.2 แผนกชีวิตและงานของคริสเตียน (Christian Life and Work)

6.3 แผนกงานบ้าน (Home mission)

---

⁹Kimball Young and Raymon W. Mack : *Systematic Sociology*, (New Delhi, East-West Press, 1972),

6.4 แผนงานต่างประเทศ (Foreign Mission)¹⁰

7. ยังมีคุณสมบัติบางประการที่มีผลทำให้ระบบ Denomination มีฐานะมั่นคงกว่า
นิกายอื่น ๆ คือ :-

7.1 สมาชิกของนิกายนี้ ส่วนมากจะมาจากตระกูลที่ร่ำรวยและมีฐานะอัน
ทำให้เป็นที่เชิดหน้าชูตาในกลุ่มนิกายอื่น ๆ ได้

7.2 การรับบุคคลเข้าเป็นสมาชิกของระบบนี้นั้น มักจะรับตั้งแต่เด็ก แล้ว
นำมาฝึกอบรมและประกอบพิธีกรรม (ritual) ให้ ตามความเหมาะสมทางสังคม

7.3 มีการปฏิบัติศาสนกิจแตกต่างกันระหว่างนักบวช และฆราวาส คือ :-

7.3.1 สมาชิกฝ่ายฆราวาส สามารถปฏิบัติกันเป็นครั้งคราว ที่เรียกว่า
Special service

7.3.2 สมาชิกฝ่ายนักบวชนั้น ต้องได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี และมี
โอกาสปฏิบัติศาสนกิจได้เต็มที่ (Full time)

7.4 จุดประสงค์ในการปฏิบัตินั้น ย้ำถึงผลอันจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ
ในปัจจุบันเท่านั้น

7.5 คำนึ่งถึงวัฒนธรรมที่ประพฤติปฏิบัติกันอยู่ในสังคม และการจัดองค์
การทางสังคมนั้น ๆ ประกอบด้วย

7.6 สมาชิกต้องมีความอดกลั้น และต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับลัทธิศาสนา
อื่นได้

7.7 ในการจัดองค์การนี้ขึ้น ก็เพื่อมุ่งในด้านการเผยแพร่ศาสนาเท่านั้น โดย
มุ่งให้การศึกษาแก่ประชาชน และส่งเสริมการศึกษาเพื่อให้สมาชิกได้รับโดย

7.8 ในการจัดองค์การศาสนา ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของศาสนาระหว่าง
ประเทศด้วย

คุณสมบัติเหล่านี้เอง ที่ทำให้ศาสนาระบบ Denomination มีความมั่นคงพอสมควร
ในการจัดวางรูปศาสนา ทั้งนี้ เนื่องมาจากศาสนาระบบนี้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคม
ได้ และไม่ระรานศาสนาอื่น

---

¹⁰Kimball Young and Raymond W. Mack, *Ibid.*, p.391

8. ตามที่ได้นำคำนี้มาใช้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างกันขององค์การศาสนา
อีกแบบหนึ่ง โดยการตั้งนิกายศาสนา ระบบ Denomination นี้ขึ้น หรือ แบบอย่างศาสนา
(Church type) บางระบบ ขององค์การศาสนาที่ อันแสดงให้เห็นถึงการขัดกันกับแบบนิกาย
(Sect type)¹¹

---

¹¹Duncan Mitchell, *Dictionary of Sociology*, (London, Routledge and Kegan Paul, 1968), p.54

สถาบันทางสังคม (Social Institutions)

1. ความนำและความหมาย

ก่อนที่จะศึกษาเรื่อง “สถาบันทางสังคม” ควรจะทำความเข้าใจกับคำว่า “สถาบัน” เสียก่อน เพราะเป็นเรื่องที่ครอบคลุมกระบวนการต่าง ๆ ไว้มากมาย และคำนี้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายนัยด้วยกัน สถาบันนั้นเป็นคำที่นำมาใช้ในภาษาไทยโดยแปลมาจากคำว่า “Institution” ซึ่งเป็นคำเก่าแก่ มีผู้ให้ความหมายไว้พอประมวลได้ดังนี้ :-

1.1 ตามพจนานุกรมสังคมวิทยา¹² ได้รวบรวมความหมายมาจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ พอประมวลได้ดังนี้

1.1.1 เดิมใช้หมายถึง “สิ่งที่ถูกจัดขึ้น หรือก่อตั้งขึ้นในสังคม” ความหมายนี้ Auguste Comte เป็นผู้กำหนดขึ้น

1.1.2 Herbert Spencer ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “First Principles” โดยได้กล่าวถึงสถาบันต่าง ๆ ว่าเป็นองค์ภาพ (Organism) หนึ่ง ซึ่งกำหนดหน้าที่ต่าง ๆ ทางสังคมขึ้นมา

1.1.3 Sumner ได้กล่าวถึงคำนี้ใน “Folkways” (1906) ว่า สถาบันนี้ จะต้องประกอบด้วยสิ่งก้ำหรือองค์ประกอบประเภทหนึ่ง และโครงสร้างอีกประเภทหนึ่ง

1.2 ดร.ประสาธน์ หลักศิลา¹³ ได้ให้ความหมายของคำ “สถาบัน” ไว้ว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มนุษย์ในสังคมยอมรับเอามาเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งพอแยกได้ 2 นัยด้วยกัน :

1.2.1 สถาบัน ได้แก่พฤติกรรมพวกหนึ่งของมนุษย์ในสังคมแต่ละแห่ง เป็นกระบวนพฤติกรรมเกี่ยวกับวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้บำบัดความต้องการอันจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของผู้คนทั้งหลายในสังคมแห่งนั้น

1.2.2 เป็นกระบวนพฤติกรรมที่สังคมกำหนดขึ้นสำหรับสมาชิกทั้งหลายพึงปฏิบัติอย่างนั้น และรับปฏิบัติต่อ ๆ กันมา โดยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันของผู้คนทั้งหลายในสังคม

¹²A. *Dictionary of Sociology*, ed. by G. Duncan Mitchell, (London, Routledge & Kegan Paul, 1968), p.99-101

¹³ประสาธน์ หลักศิลา, ดร., *สังคมวิทยา*, (ฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม), (พระนคร สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2511), น.178

1.3 ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน ได้กล่าวถึงสถาบันไว้ว่า สถาบันในวิชาสังคมวิทยา หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีลักษณะแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับสิ่งนั้น เป็นไปในแบบของการร่วมมือกัน โดยร่วมมือกันอย่างถาวร และเป็นการร่วมมือภายใต้ กฎเกณฑ์ใดกฎเกณฑ์หนึ่งของมนุษย์ จะเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า “สถาบัน” ได้ พฤติกรรม นั้น ๆ ต้องมีลักษณะเฉพาะตัวและเปลี่ยนแปลงยาก¹⁴

1.4 ตามความหมายดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นว่า คำว่าสถาบันที่แปลมาจากคำว่า “Institution” นั้น เป็นเรื่องที่มีมนุษย์ “ตั้งขึ้น” “ยกขึ้น” “กำหนดขึ้น” มากำกับพฤติกรรม ทางสังคมนั้น ๆ ลักษณะที่จัดว่าเป็นสถาบันจึงเป็นเรื่องของการกำหนดขึ้นมา และเรื่อง ที่กำหนดขึ้นมา นั้นจะต้อง :

1.4.1 เป็นเรื่องที่มีความมั่นคงเพียงพอ ยากต่อการเปลี่ยนแปลง

1.4.2 ทุกคนจะต้องยอมรับในฐานะเป็นพฤติกรรมของสังคมรูปใดรูปหนึ่ง

2. ลักษณะของสถาบัน

สถาบัน หมายถึงกระสวนต่าง ๆ ทางพฤติกรรมของสังคม ที่มีการกำหนดขึ้นมา เป็นหลักฐานตายตัว เพื่อต้องการให้เป็นศูนย์รวมความต้องการของมนุษย์ โดยประการ ต่าง ๆ กัน ซึ่งทำให้เกิดเป็นวิถีประชากรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรม ขึ้น โดยที่ความต้องการสิ่งเหล่านี้มักก่อผลที่เรียกว่า การบังคับใช้ (Sanction) อันเป็นการ ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งทางสังคมขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์ใช้สอย (Usage) ร่วมกัน และสังกัดด้านสวัสดิภาพสังคมที่เป็นหลักฐานมั่นคงแล้ว และยังพัฒนาโครงสร้างทางสังคม บางแบบด้วย¹⁵ ซึ่งตามลักษณะนี้ สถาบันจะมีลักษณะที่แสดงออกมาตามพฤติกรรม ซึ่ง สังคมยอมรับ และเมื่อเป็นเช่นนี้สถาบันจึงต้องมีการ :

2.1 รักษาพฤติกรรมที่เป็นรูปแบบของสถาบันเดิม อันปรากฏออกมาตามพฤติ- กรรมด้านต่าง ๆ ทางสังคม เช่นการดำรงชีพในสังคม การอยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน เป็นต้น เพื่อให้คงสภาพของสิ่งนั้น ๆ ไว้ตามรูปแบบเดิม ซึ่งเป็นการรักษาค่านิยมอันเป็นคุณสมบัติ ของสถาบันนั้น ๆ ไว้

¹⁴บุญสนอง บุญโยทยาน : *มนุษย์กับสังคม*, (พิมพ์ครั้งที่ 5), (พระนคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), น.45

¹⁵Joseph S. Roucek, and Roland L. Warren : *Sociology-An Introduction*, (Littlefield, Adams & Co., 1965), p.95

2.2 สืบต่อโดยการปฏิบัติตามพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้น ๆ จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง หรือจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อันเป็นการเลียนแบบหรือลอกแบบกันมาใช้ประพฤตีสืบ ๆ กันมา

2.3 ถ่ายทอด อันเป็นการที่คนรุ่นต่อ ๆ มาลอกเลียนแบบจากคนรุ่นก่อน ๆ แล้วนำมาเป็นรูปแบบในพฤติกรรม ต่อจากนั้นก็ยังสามารถถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าสังคมยอมรับรูปแบบของสถาบันในด้านอนุรักษ์ และเป็นแบบอย่างทางพฤติกรรม เพื่อให้สังคมมีแนวกำกับพฤติกรรมนั้น ๆ ในด้านการปฏิบัติ เพื่อให้คงอยู่สืบต่อไป

อนึ่ง สถาบันนั้นตามปกติจะเป็นเรื่องของการกระทำที่เป็นกิจลักษณะ อันเป็นการแสดงออกที่ถือเป็นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งให้ปรากฏออกมาให้เห็นภายนอกในรูปของกิริยาอาการก็มี เช่น การปรากฏในรูปของอริยาบถที่มีลักษณะอาการต่าง ๆ ที่มนุษย์ใช้ในสังคม จะเป็นการยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น ซึ่งกำหนดกันไว้ว่าจะทำอะไรจึงจะเหมาะสมจะควรแก่สังคมนั้น ๆ หรือจะเป็นการปรากฏภายในอันไม่เปิดเผยต่อสาธารณชนภายนอกก็มี เช่น การมีความเชื่อมั่นต่อไสยศาสตร์ การนับถือศาสนา การยึดอุดมคติอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นเรื่องของความผูกพันอยู่กับพฤติกรรมทั้งนั้น การมีลักษณะเช่นนี้เป็นการประพฤตปฏิบัติที่เป็นทางการ ซึ่ง William Graham Sumner¹⁶ เรียกว่า เป็นพฤติกรรมที่มีปทัสถาน (Mores) เป็นเครื่องควบคุม จะมีลักษณะที่แตกต่างจากวิถีประจำ (Folkways) ซึ่งไม่ถือว่ามีค่าจำเป็นสำหรับสังคมนัก เมื่อเป็นเช่นนี้สถาบันจึงถือว่าเป็นที่รวมของปทัสถาน ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดการประพฤตปฏิบัติในทางสังคมของมนุษย์ด้านใดด้านหนึ่ง ปทัสถานที่เป็นองค์ประกอบของสถาบันจึงมีลักษณะเป็นชุดของปทัสถานชุดใดชุดหนึ่ง (a set of norms) และการประพฤตปฏิบัติของมนุษย์ในสภาวะที่ถูกกำหนดโดยปทัสถานชุดใดชุดหนึ่งเช่นนี้ ทำให้เกิดการประพฤตปฏิบัติที่แน่นอน สามารถคาดคะเนหรือพยากรณ์ได้ล่วงหน้า เพราะการประพฤตปฏิบัติในลักษณะนี้ กลายเป็นพฤติกรรมที่อยู่ตัว (established behavior)¹⁷

¹⁶ Alfred McClung Lee, ed., *Principles of Sociology*, (New York, Barnes & Noble, Inc., 1963), p.226

¹⁷ บุญสนอง บุญโยทยาน (อ้างแล้ว) น.43

3. การศึกษาเรื่องสถาบัน

ในการศึกษาเรื่องสถาบันต่าง ๆ นั้น นักสังคมวิทยาต่างถือว่าสถาบันเป็นแหล่งรวมของกิจกรรมที่สำคัญ ๆ ด้านสังคมเอาไว้ ทั้งนี้โดยมุ่งเอาเฉพาะสาระประโยชน์จากการศึกษาสังคมร่วม สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้จึงอยู่นอกเหนือไปจากกระสวนต่าง ๆ ทางด้านความคิด องค์การและกิจกรรมทั้งหมด อันเป็นศูนย์รวมที่แวดล้อมไปด้วยความต้องการชั้นมูลฐานต่าง ๆ เช่นการดำรงชีพในครอบครัว การปกครอง ศาสนา และการแสวงหาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นปัจจัยที่มีส่วนผูกพันอยู่กับความดำรงอยู่ของสังคมทั้งสิ้น

สถาบันที่สำคัญ ๆ ได้แก่สถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา สถาบันฝ่ายบริหาร ซึ่งได้แก่รัฐบาล และสถาบันทางเศรษฐกิจ ส่วนกิจกรรมทางสถาบันอื่น ๆ ที่พึงถือปฏิบัติ เช่นเดียวกันนี้ เช่น สถาบันทางการศึกษา สถาบันด้านสันตนาการ เป็นต้น ฉะนั้น ผู้ศึกษาเรื่องสถาบันต่าง ๆ พึงใส่ใจต่อสิ่งเหล่านี้ให้มาก ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้ปรับตัวให้เป็นไปตามโครงสร้างและหน้าที่ของสถาบันนั้น ๆ อันตรสัมพันธ์ (interrelation) ระหว่างสถาบัน และสมาคมต่าง ๆ นั้น จะบรรลุผลได้ก็ด้วยกระสวนต่าง ๆ แห่งกิจกรรมสถาบันนั้น ๆ¹⁸ ซึ่งถือว่าสถาบันจะปรากฏออกมาต้องอาศัยการแสดงออกตามกระสวนหรือรูปแบบแห่งกิจกรรมประจำสถาบันแต่ละสถาบัน โดยปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรมประจำสังคมนั้น ๆ ฉะนั้น การศึกษาเรื่องสถาบัน จึงจำเป็นต้องศึกษากระสวนต่าง ๆ แห่งกิจกรรมสถาบันแต่ละสถาบันด้วย ทั้งนี้เนื่องจากกระสวนอันเป็นรูปแบบแห่งกิจกรรมนั้น ๆ เป็นตัวแสดงออกด้านพฤติกรรมของสถาบันต่าง ๆ นั้นเอง

4. หน้าที่ของสถาบัน

สถาบันนั้นเช่นเดียวกับกิจการอื่น ๆ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วก็ต้องคงตัวไว้ตามความสำคัญของตน นั่นก็คือ มีหน้าที่ต่อสังคม สถาบันจึงมีหน้าที่สำคัญมากในการรักษาไว้ และในการถ่ายทอดวัฒนธรรม หรือมรดกทางสังคมของมนุษย์ หน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะสำคัญของสถาบันที่มีใช่เป็นพฤติกรรมของบุคคลใดหรือพวกใดโดยเฉพาะ

¹⁸ Roucek & Warren, *Ibid.*, p.204

แต่เป็นของกลางหรือลักษณะส่วนรวมโดยทั่วไป สถาบันเป็นสิ่งที่ยืนยงอยู่ได้ไม่ตายไปพร้อม ๆ กับบุคคล¹⁹ ทั้งนี้ เนื่องจากสถาบันนั้นผูกพันอยู่กับสังคม (Society) โดยมีการสืบทอดกันมาโดยตลอด มิได้ผูกพันอยู่กับบุคคล (individual) ใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ฉะนั้น สถาบันจึงเป็นของสังคม อันเป็นเรื่องส่วนรวมหรือของคนส่วนมากที่มีการรักษา การถ่ายทอด และสืบทอดพฤติกรรมกันเอาไว้

นอกจากหน้าที่ดังกล่าวแล้ว สถาบันยังทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบ และควบคุมพฤติกรรมของสังคมเพื่อให้เป็นไปตามระบบของมันอีกด้วย โดยช่วยวางรูปแบบของสังคม และควบคุมรูปแบบนั้น ๆ ให้คงรูปแบบที่เหมาะสมไว้ อันเป็นการรักษาสถานะของสังคมประการหนึ่ง ฉะนั้น สถาบันจึงมีหน้าที่ในลักษณะที่ยึดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสังคม ซึ่งมีทั้ง :

- 4.1 การกำหนดรูปแบบ และการควบคุมรูปแบบนั้น ๆ ไว้
  - 4.2 รักษาติดต่อ และถ่ายทอดทางวัฒนธรรม
- ทั้งนี้เพื่อให้สถาบันได้ดำเนินบทบาทไปตามหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

5. สาเหตุก่อสถาบัน

สถาบันสังคมมีลักษณะเช่นเดียวกับระบบอื่น ๆ ทางสังคมเหมือนกัน คือมีการเกิดขึ้นตามความต้องการของสังคม และการเกิดขึ้นนี้ก็ต้องมีสาเหตุเกิดขึ้นถือเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับแต่ละสถาบันทางสังคม เพราะเป็นตัวการก่อให้เกิดสถาบันทางสังคมขึ้น ปัจจัยสำคัญสองประการนั้นก็ ได้แก่ :

5.1 คุณค่าร่วม (Common values) คือการที่สมาชิกของสังคมมีความเชื่อร่วมกัน หรือการยอมรับเอาความคิดความเห็น วิธีการ หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งถูกต้อง

5.2 ความจำเป็น (felt needs) เกิดจากการที่สถาบันส่งเสริมและรักษาคุณค่าร่วมให้คงอยู่ ซึ่งถือว่าเป็นที่มาของความจำเป็นของมนุษย์ อันเป็นความจำเป็นหรือหลักความต้องการอย่างยิ่งยวด ทำให้มนุษย์เกิดคุณค่าร่วมกัน และสร้างวิธีประพฤติปฏิบัติ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น จนก่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมสถาบันในสังคมขึ้น²⁰

¹⁹ประสาท หลักศิลา, (อ้างแล้ว), หน้า 179

²⁰บุญสนอง บุญโยทยาน, (อ้างแล้ว), หน้า 45

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยทั้งสองประการนี้แล้ว จะเห็นว่าต่างฝ่ายต่างอาศัยและเกื้อกูล
แก่กันและกัน นั่นก็คือสมาชิกสังคมเกิดความจำเป็นแล้วมีทัศนคติต่อองค์การใดองค์การ
หนึ่งอันเป็นความต้องการร่วมกัน โดยเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นมา ดังนั้น เมื่อกล่าว
โดยสรุปก็คือ ความจำเป็นคือที่มาขั้นแรกของสถาบัน และความจำเป็นทำให้มนุษย์สร้าง
ระบบคุณค่าร่วมกัน (Common Value System) ขึ้น²¹

6. เมื่อได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับสถาบันมาแล้ว ต่อไปก็มาศึกษาเรื่องสถาบันทางสังคม
เพื่อให้เป็นไปตามความมุ่งหมายต่อไป

6.1 สถาบันต่าง ๆ ทางสังคมนั้น ได้แก่ ผลอันเกิดจากแนวคิดด้านกระบวน
ความสัมพันธ์กระบวนการต่าง ๆ และวัสดุภัณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา รวมทั้งผลิตผลบาง
ประเภททางสังคม

6.2 สถาบันที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาบางสถาบัน อาจจะผนวกเอาประเพณีต่าง ๆ
เข้าไปด้วย ซึ่งได้แก่ จารีต (mores), กฎ, การปฏิบัติหน้าที่ (functionary), กติกา (Conven-
tion) ตลอดจนสิ่งก่อสร้างทางวัตถุ เช่น อาคารที่อยู่อาศัยต่าง ๆ เครื่องจักรกล อุปกรณ์
สื่อสารการคมนาคม เป็นต้น

6.3 บรรดาสถาบันทางสังคม อันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่ว ๆ ไป อันอยู่นอกเหนือ
ไปจากนี้จัดเป็นสถาบันหลัก ก็ได้แก่ ครอบครัว, วัดหรือศาสนา, สถานศึกษาหรือการ-
ศึกษา, รัฐ, ธุรกิจ และบรรดาสถาบันย่อย เช่น สันทนาการ ศิลปกรรม เป็นต้น

เพราะฉะนั้น สถาบันต่าง ๆ จึงถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัฒน-
ธรรม²²

6.4 เมื่อเป็นดังนี้ คำว่า “สถาบันทางสังคม” จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้กับแบบ
แผนต่าง ๆ (patterns) เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ (rules) และจารีต (customs) โดยมีความสัมพันธ์กัน
ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้²³ อันเป็นไปตามความหมายที่มีจุดประสงค์ตั้งระบุไว้แล้ว

²¹ บุญสนอง บุญโยทยาน, (ข้างแล้ว), หน้า 45-46

²² *Dictionary of Sociology and Related Sciences* : ed., by H.P. Fairchild, (New Jersey : Littlefield, Adams
& Col, 1970), p.284

²³ Alan Wells, *Social Institutions*, (London, Heinemaun), 1970, p.7

พิจารณาตามแนวนี้ จะเห็นว่าสถาบันทางสังคมนั้นถือว่าเป็นข้อตกลงอย่างหนึ่งทางสังคม (Social Contract) หรือสัญญาประชาคม ที่กำหนดเป็นรูปแบบขึ้นมาใช้ มีลักษณะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่สังคมนั้น ๆ ต้องการ และกำหนดขึ้น แต่จะอย่างไรก็ดีสถาบันทางสังคมถือว่าเป็นเครื่องวัดมาตรฐานของสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะว่าสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมที่เจริญแล้ว หรือยังด้อยความเจริญก็ตาม ต่างก็มีสถาบันทางสังคมประจำสังคมของตน ๆ และแต่ละสังคมนั้น ต่างก็รักษาเอกลักษณ์อันเป็นแบบแห่งข้อกำหนดพฤติกรรมเฉพาะอย่าง ๆ ไว้ ซึ่งเอกลักษณ์อันเป็นแบบแห่งข้อกำหนดพฤติกรรมนี้ เป็นเรื่องที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ยาก หรือไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ หรือหากจะทำได้ก็ต้องซ้ำ และใช้เวลามากอีกด้วย

6.5 นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า จารีตต่าง ๆ นั้น ถือเป็นสถาบันประเภทหนึ่ง สำหรับกลุ่มที่มีขนาดเหมาะสม และก็มีกรรมร่วมกันจนมีปริมาณเพียงพอ เมื่อพูดโดยทั่ว ๆ ไป ถึงสังคมนวมหรือกลุ่มที่ขึ้นต่อกันเกี่ยวกับขนาดที่ควรพิจารณาถึงแล้ว บางครั้งพวกนักสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา จะมุ่งถึงการรวมตัวกันด้านจารีตที่ก่อตัวเป็นสถาบันขึ้น ว่าเป็นสถาบันทางสังคม²⁴ (as a social Institution)

6.6 เมื่อเป็นดังนั้น สถาบันทางสังคมจึงถือว่าเป็นกระสวนร่วมอันเป็นที่ยอมรับกัน (a recognized normative Patterns) โดยอาจทำหน้าที่จัดลำดับความสัมพันธ์กันโดยเฉพาะ²⁵

6.7 ตามปกติสังคมจะมีการแสดงออกตามรูปแบบของมันเอง อันเป็นไปตามความต้องการของสังคม และสังคมจะมีรูปแบบเป็นอย่างไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับโครงสร้างสังคมที่มนุษย์ผู้เป็นสมาชิกรับมาดำเนินบทบาท โดยการแสดงออกทางด้านพฤติกรรม จนเป็นแบบการแสดงออกที่ยอมรับกันในสังคมนั้น ๆ และการแสดงออกนั้นก็จะมีแบบเฉพาะอย่าง ๆ ไป แบบอย่างเหล่านี้ เมื่อทำนานเข้าจนเกิดความเคยชินติดเป็นนิสัย ก็ถือว่าเป็นสถาบันสังคม และสถาบันสังคมก็เป็นส่วนประกอบที่สำคัญและจำเป็นของโครงสร้างสังคม (Social Structure) ซึ่งมีความหมายถึงสิ่งที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวที่สำคัญขององค์การ (Organization) ใด ๆ²⁶

---

²⁴Harry M. Johnson : *Sociology-A Systematic Introduction*, (Forth impression); (London, Routledge & Kegan Paul Ltd., 1964), p.21

²⁵*Ibid.*, p.22

²⁶บุญสนอง บุญโยทยาน, (อ้างแล้ว), น.45

7. สถาบันทางสังคมนั้น หากจะว่าไปแล้วเกิดจากพฤติกรรมสังคม (Social behavior) ของมนุษย์เอง อันเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะสม่ำเสมอและซ้ำซาก (regular and recurrent behavior) ด้วยเหตุนี้เอง พฤติกรรมสังคมของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างมีรูปแบบ หรือมีรูปแบบ ลักษณะ (Patterned behavior) และรูปแบบของพฤติกรรมในแต่ละสังคมก็มีอยู่อย่างเฉพาะตัว ซึ่งอาจจะคล้ายคลึงกับรูปแบบของพฤติกรรมในสังคมอื่นบางสังคม หรืออาจจะแตกต่างกัน ก็ได้ ความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างกันในรูปแบบของพฤติกรรมสังคม เป็นปัจจัยสำคัญ อันหนึ่งที่ทำให้นักสังคมวิทยาสามารถจัดสังคมออกเป็นประเภทต่าง ๆ ²⁷ (types) ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จะเห็นว่าสถาบันทางสังคมนั้นเป็นเรื่องของการแสดงออกทางพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ของสังคมเอง โดยการกระทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ เป็นประจำอยู่เช่นนี้ตลอดไป ซึ่งพฤติกรรม ที่แสดงออกแต่ละประเภท ก็แตกต่างกันออกไปตามประเภทของพฤติกรรม การแสดงออก ทางพฤติกรรมนั้นหากเป็นการแสดงออกส่วนบุคคล (Individual) ซึ่งแต่ละบุคคลแสดงออกมาแล้ว ยังไม่จัดเป็นพฤติกรรมสังคม แต่การแสดงออกนั้นจะเป็นสถาบันทางสังคมได้ ก็ต่อ เมื่อทุกคนในสังคมต่างแสดงออกร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะฉะนั้น พฤติกรรม สังคมจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ในฐานะที่เขาเป็นสมาชิกของสังคม ไม่ใช่ การประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปอย่างเอกเทศ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ²⁸

8. ทางสังคมได้จัดสถาบันออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะที่แสดงออกมาทาง พฤติกรรมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จะโดยพฤติกรรมปกปิด (Covert behavior) เช่น การนับถือ ศาสนา การยึดมั่นอยู่ในขนบประเพณี เป็นต้นก็ตาม หรือพฤติกรรมเปิดเผย (Overt behavior) เช่น การนั่งในที่ชุมนุมชน หรือการแสดงตนต่อสถาบันใดสถาบันหนึ่งก็ตาม ส่วนเป็น พฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทั้งสิ้น เมื่อเป็นดังนี้สถาบันทางสังคมที่ต้องอาศัยพฤติกรรม ของสังคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จึงมีรูปแบบตามพฤติกรรมไปด้วย ซึ่งในที่นี้ขอจัดออกเป็น 2 ประเภท ด้วยกัน คือ :

8.1 สถาบันที่ไม่สามารถมองเห็นได้ที่ปรากฏในรูปของนามธรรม (abstract institution) ซึ่งได้แก่ความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ เช่น ความเชื่อทางศาสนา การยึดถือ อุดมคติ เป็นต้น อันถือว่าเป็นเรื่องภายในจิตใจของแต่ละบุคคล (Individual) ที่เป็นสมาชิก ของแต่ละสังคม ซึ่งแสดงออกมาตามลักษณะนั้น ๆ

²⁷ บุญสนอง นุชนโทยาน, (อ้างแล้ว), น.36

²⁸ บุญสนอง นุชนโทยาน, (อ้างแล้ว), น.36

8.2 สถาบันที่สามารถมองเห็นได้ ที่รู้จักในนามว่าวัดธรรมหรือรูปธรรม (Concrete Institution) บางอย่างก็เป็นสถาบันที่เกิดขึ้นจากผลแห่งนามธรรม ซึ่งได้แก่สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา สามารถสัมผัสด้วยประสาทต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งบางอย่างก็เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาสนองความต้องการของสังคมที่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาตามนัยนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมที่สังคมแสดงออกมานั้น เป็นเรื่องของความเคยชินที่ติดเป็นนิสัย บางโอกาสก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรมสังคม อันถือเป็นผลผลิตของพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาพฤติกรรมตามนัยนี้แล้ว จะเห็นว่ามีส่วนเป็นวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมที่ปรากฏออกมานั้นจะปรากฏออกมาในรูปของปทัสถานที่สังคมยอมรับนำมาประพฤติปฏิบัติ

เพื่อความเข้าใจในเรื่องสถาบันที่ปรากฏออกมาในรูปของวัฒนธรรม จะขอนำเอาวัฒนธรรมในรูปของการแสดงออกตามปทัสถานทางสังคมมาให้ศึกษาประกอบ เพื่อช่วยให้เข้าใจเรื่องนี้ดีขึ้น ทั้งนี้ แม้ว่าวัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปของปทัสถานนั้น จะเป็นเพียงตัวประกอบบทบาทพฤติกรรมของสมาชิกสังคมก็ตาม แต่ก็ถือว่ามีส่วนช่วยให้เข้าใจสถาบันที่ปรากฏออกมาตามรูปนั้น ๆ เช่น ด้านบุคลิกภาพแต่ละบุคคลในสังคม เป็นต้น

9. วัฒนธรรมในรูปของปทัสถาน²⁹

สถาบันทางสังคม ที่ปรากฏทางพฤติกรรมที่เราู้กันในอาการที่แสดงออกทางวัฒนธรรมนั้น เป็นพฤติกรรมอีกประเภทหนึ่งทางสังคม ที่แสดงออกมาในรูปของปทัสถาน หรืออาจจะพูดง่าย ๆ ว่า วัฒนธรรมถูกควบคุมโดยปทัสถาน ซึ่งจะขออธิบายเกี่ยวกับปทัสถานโดยสังเขปดังต่อไปนี้ :

9.1 ลักษณะของปทัสถาน เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งอันเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ในสังคมแต่ละสังคมซึ่งไม่เหมือนกัน ต่างสังคมต่างก็มีรูปแบบพฤติกรรมของตนเอง อย่างนี้จัดเป็นวัฒนธรรม หรือทางวิชาการเรียกว่า พฤติกรรมศาสตร์

9.2 ความหมายของปทัสถาน เป็นเรื่อง que ทุกคนในสังคมพึงกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นระเบียบประเพณีที่มีแนวทางปฏิบัติและเป็นแนวความคิดที่คนส่วนมากของกลุ่มนั้น ๆ ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ

²⁹ ดูรายละเอียดใน บรรพต วีระชัย, สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, หมายเลขการพิมพ์ 2060, กรุงเทพมหานคร, ร.พ.มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520, น.310-316

9.8 ประเภทของปทัสถาน ทางวิชาการได้แบ่งปทัสถานออกเป็น 2 ประเภท คือ :

9.3.1 ปทัสถานทางสถิติ (Statistical norms) เป็นเรื่องที่ยึดถือพฤติกรรมที่มีผู้แสดงออกมากหรือน้อยที่สุด

9.3.2 ปทัสถานทางวัฒนธรรม (Cultural norms) เป็นการคาดหมายว่า พฤติกรรมจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้

9.4 รูปแบบของปทัสถาน มี 3 แบบ คือ :

9.4.1 *วิถีประชา (Folkways)* เป็นการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของคนในยุคหนึ่ง ๆ โดยใครจะประพฤติหรือไม่ก็ไม่มีโทษอะไร เนื่องจากวิถีประชามักจะเกิดขึ้นมาเองตามความสำนึกนำ และจะแตกต่างกันออกไปตามสถานที่และเผ่าพันธุ์ นอกจากนี้วิถีประชายังครอบคลุมไปถึงการปฏิบัติทางพฤติกรรมอื่น ๆ อีก ซึ่งการปฏิบัตินั้นจะรวมถึงข้อตกลงหรือกติกา (Convention) อันเป็นแนวปฏิบัติที่นิยมกันหรือมารยาททางสังคม (etiquette) อันถือเป็นพฤติกรรมเพื่อสะดวกในการสัมพันธ์กับมนุษย์เท่านั้น นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับความเจริญทางด้านวิทยาการสมัยใหม่ (Technology) ที่เรารู้กันในนามว่า เทคนิควิถี (Technicways) รวมถึงการแสดงพฤติกรรมสนองตอบต่อการกระทำที่สังคมแสดงออกมาเมื่อมีประเพณีวิถีประชาที่เรียกว่า **แซงชัน**

9.4.2 *จารีต (Mores)* เป็นปทัสถานของสังคมอีกรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการต้องห้าม (Taboo) ในสังคมซึ่งถือเป็นข้อบังคับที่มีผลสะท้อนรุนแรงหากไม่กระทำตามเรื่องจารีตนี้หมายถึงธรรมเนียม ขนบประเพณีเกี่ยวพันกับสวัสดิภาพสังคม มีข้อผูกพันที่แสดงความสัมพันธ์กับค่านิยมในสังคม อันเป็นข้อผูกพันทางจิตใจของสมาชิกว่าอะไรผิดอะไรถูก จารีตนี้เป็นปทัสถานที่มีแซงชันรุนแรง แต่ไม่เป็นทางการ โดยสมาชิกสังคมจะเป็นผู้จัดการกันเอง

9.4.3 *กฎหมาย (Law)* เป็นจารีตที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร มีบทลงโทษที่เป็นทางการ มีรูปแบบของแซงชันเมื่อมีการฝ่าฝืนขึ้น มักมีขึ้นแทนจารีตในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นรากฐานเรียกว่า **รัฐธรรมนุญ**

9.5 วัฒนธรรมบางรูปที่แสดงออกทางพฤติกรรม ที่ไม่เข้าข่าย (Undefined Acts) เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมบางรูปแบบ เช่น การยื่นเอามือล้วงกระเป๋าตามป้ายรถประจำทาง เป็นต้น

10. ประเภทของสถาบัน

การจัดประเภทของสถาบันนั้น เป็นการติดตามความเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ทางสังคม โดยคำนึงถึงหน้าที่ที่แต่ละสถาบันจะพึงมีหรือดำเนินบทบาทของมันไปตามหน้าที่ ซึ่งแต่ละประเภทก็มีลักษณะรูปแบบแตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะขออธิบายเท่าที่จำเป็นพอเป็นแนวทางที่จะจัดเป็นสถาบันทางสังคม³⁰ คือ :

10.1 สถาบันครอบครัว จัดเป็นสถาบันในกลุ่มปฐมภูมิ ถือเป็นสถาบันแรกของมนุษย์ที่ทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องและร่วมอยู่ในสถาบันนี้ ซึ่งมีหน้าที่ในการให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร การศึกษาสถาบันครอบครัวนี้ จะต้องศึกษาควบคู่ไปกับระบบเครือญาติด้วย ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ทราบถึงแบบต่าง ๆ ของครอบครัว การสมรส และระบบเครือญาติ ซึ่งเป็นระบบที่ครอบคลุมครอบครัวอยู่ ในการศึกษาสถาบันนี้จะทำให้เราทราบระบบต่าง ๆ รวมถึงหน้าที่ของครอบครัวอีกด้วย สถาบันครอบครัวนี้จัดเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดของสังคม และเป็นสถาบันแรกที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคนอีกด้วย

1.2 สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่สืบเนื่องมาจากสถาบันครอบครัว เพราะเนื่องด้วยการดำรงชีพของสมาชิก การศึกษาสถาบันนี้เป็นการให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ (economic action) ซึ่งเน้นถึง :

10.2.1 ระบบแลกเปลี่ยน (exchange systems) เป็นการพิจารณาปทัสสถานเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนทรัพย์สิน ค่าเงินตรา เป็นต้น

10.2.2 ระบบการแบ่งงาน (division of labor) อันเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของมนุษย์ในแต่ละสังคม โดยศึกษาระบบงานว่าจะทำให้ได้รับค่าตอบแทนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

10.2.3 ระบบอาชีพ (occupational grouping) ศึกษาว่าอาชีพใดเป็นอาชีพที่คนนิยม อาชีพใดที่ทำให้ได้รับฐานะทางเศรษฐกิจ มีงานที่ได้รับความนิยมสูง เป็นต้น

10.2.4 ระบบทรัพย์สิน (Property) ศึกษาให้รู้ว่าสังคมอนุญาตให้บุคคลประเภทใดครอบครองทรัพย์สินได้มากน้อยเพียงใด

---

³⁰George A. Lundberg and Others : *Sociology*, (Harper & Row, 1968), p.707-708

10.3 สถาบันการปกครอง (Political Institutions) เป็นสถาบันที่ดำเนินไปในเนื้อหาหรือในท้องเรื่องของสังคม การที่จะเข้าใจสถาบันประเภทนี้ จะต้องศึกษาพฤติกรรมสังคมประเภทนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเนื้อหาของสถาบัน (โครงสร้าง) สังคมโดยส่วนรวม สถาบันทางการเมืองการปกครองนี้ถือว่าเกิดขึ้นมาเพื่อสนองเจตนารมณ์ของสังคม โดยให้มีอำนาจสามารถควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

10.4 สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่เป็นที่มาของระบบคุณค่าหรือระบบค่านิยมของทุกสังคม ซึ่งแต่ละสังคมกำหนดค่านิยมไม่เหมือนกัน³¹

10.5 สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันที่ช่วยจัดประสบการณ์ด้วยการให้การศึกษาอบรมบุคคลให้รู้จักค่านิยมเบื้องต้น และการปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคม เป็นการฝึกให้รู้จักการดำรงชีพในสังคม เป็นต้น

---

³¹บุญสนอง บุญโยทยาน, (อ้างแล้ว), น.48-49

10.6 ตารางแสดงหน้าที่และโครงสร้างที่ก่อให้เกิดสถาบันที่สำคัญ ๆ ของสังคม :

หน้าที่	สถาบัน	ผู้ดำเนินบทบาทสำคัญ	ลักษณะทางกายภาพ	สัญลักษณ์
1. การให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร	ครอบครัว	บิดา, มารดา, เด็ก (บุตรธิดา)	บ้าน, เครื่องเรือน	แหวน, ความตั้งใจที่จะแต่งงาน
2. จัดหาอาหาร, เสื้อผ้า, และเครื่องนุ่งห่ม	เศรษฐกิจ	นายจ้าง, ลูกจ้าง, ผู้บริโภคร, ผู้ผลิต	โรงอาหาร, สำนักงาน, ร้านค้า	ฐานคุณงามความดี คำขวัญ, เครื่องหมายการค้า
3. การใช้กฎหมาย, กฎต่าง ๆ และมาตรฐานควบคุม	การปกครอง	ผู้ปกครอง, ผู้ถูกปกครอง	สถานที่ราชการ, งานราชการ	ธงชาติ, ประมวลกฎหมายรัฐธรรมนูญ
4. ส่งเสริมความร่วมมือในด้านทัศนคติ ศรัทธา ความหวัง และการกุศล	ศาสนา	พระ, นักบวช, ศาสนิก	โบสถ์, วัด หรือ ศาสนสถาน	พระพุทธรูป, โต๊ะหมู่ที่ตั้งเครื่องบูชา, พระไตรปิฎก
5. อบรมบุคคลให้รู้จักค่านิยมเบื้องต้น และการปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคม	การศึกษา	ครู, นักเรียน	โรงเรียน วิทยาลัย	ประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร

คำถามประจำบทที่ ๑

1. จงอธิบายถึงการเกิดนิกายศาสนาตามหลักวิชา และชี้ให้เหตุผลด้วยว่า การที่ศาสนาแตกเป็นนิกายต่าง ๆ นั้น เป็นเพราะเหตุใด? ขอเหตุผล ๔
2. ตามหลักการทั่ว ๆ ไป นิกายศาสนาที่เกิดขึ้นมาใหม่ จะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของนิกายเดิมหรือไม่? จงให้เหตุผลประกอบคำตอบ ๔
3. สถาบันสังคมคืออะไร? มนุษย์มีศาสนา และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้ควบคุมพฤติกรรมอยู่แล้ว ทำไมจึงต้องมีสถาบันสังคมนำมาอีก?
4. จงบอกชื่อสถาบันทางสังคมมาตามที่ทราบ พร้อมอธิบายแต่ละสถาบันโดยย่อด้วยว่าแต่ละสถาบันนั้นว่าด้วยเรื่องอะไร?
5. ทำไมสถาบันสังคมจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดนิกายศาสนา? ขอเหตุผล ๔